

O NOUĂ DESCOPERIRE DE „TIP ALEXANDRIA“ ÎN AȘEZAREA DE LA BĂLĂNEȘTI

EUGENIA POPESCU

În vara anului 1964 s-a descoperit în comuna Bălănești, județul Olt, un tezaur de podoabe din argint. Tezaurul respectiv a fost datat pe bază de analogii la mijlocul și cea de a doua jumătate a sec. I î.e.n. Prin factura și maniera de lucru acesta este un tezaur de podoabe dacice¹.

Această descoperire întâmplătoare a constituit mobilul unui sondaj arheologic executat în luna iunie 1966. O primă concluzie care s-a impus este aceea că în punctul „La Izvor“ se găsește o așezare geto-dacică.

Așezarea este situată pe un platou, pe partea stângă a pîriului Cotenîța, în partea de nord-est a comunei, la o depărtare de cca. 2 km de aceasta.

Prin poziția sa geografică, așezarea de la Bălănești constituie un exemplu convingător de felul cum geto-dacii știau să-și aleagă locuri prielnice de amplasare a așezărilor. Vecinătatea pîriului Cotenîța și mai ales izvoarele din jur, constituiau surse sigure de apă. La aceasta se adaugă și faptul că de jur împrejur, așezarea era străjuită de dealuri, în parte și astăzi împădurite, cu deschideri numai pe firul apei. Dealurile și pădurile din jur camuflau perfect așezarea și în același timp puteau servi pentru retragere în caz de pericol. Valea Oltului, aflată numai la 5—6 km distanță, era, desigur, calea prin care se întrețineau legături cu populația de dincolo de Carpați, precum și cu cea din sudul Dunării.

Din cauza timpului nefavorabil în perioada planificată pentru cercetări, nu s-a săpat decît un singur șanț lung de 35 m și lat de 1,50 m. Pe toată lungimea secțiunii, în stratul de cultură, s-au descoperit fragmente ceramice aparținînd categoriilor caracteristice epocii Latene.

Prima categorie și cea mai frecventă este ceramica poroasă, lucrată cu mîna, de culoare cărămiziu-deschisă, ornamentată cu brîuri alveolare, întrerupte din loc în loc de butoni crestați sau alveolați. Majoritatea fragmentelor de acest gen provin de la vase de tipul urnelor „sac“, caracteristice ceramicii traco-gete.

¹ Eugenia Popescu. În legătură cu un tezaur dacic de argint din regiunea Argeș, comunicare ținută la prima sesiune științifică a muzeelor, decembrie 1964.

A doua categorie o formează ceramica fină, lustruită, cu un luciu cenușiu sau negru, lucrată cu mina. Fiind foarte fragmentară, nu se poate stabili căror tipuri de vase aparține această ceramică.

A treia categorie de fragmente ceramice sînt lucrate din aceeași pastă ca cele de mai sus, cu singura deosebire că sînt lucrate la roată. În această categorie se includ fragmente de vase cu fundul inelar, torți, buze de castroane, fragmente de fructiere etc.

Ultima categorie, foarte slab reprezentată pînă acum la Bălănești, o constituie două fragmente de amforă, unul lucrat la roată dintr-o pastă fină, nearsă uniform, suprafața lustruită cu un strat subțire portocaliu, celălalt, lucrat cu mina dintr-o pastă mai grosolană, amestecată cu pietricele, suprafața lustruită neglijent cu un slip cenușiu-gălbui.

Ceea ce ne-a permis să aducem în discuție așezarea de la Bălănești a fost descoperirea unei gropi foarte bogată în material arheologic. Groapa avea forma cilindrică cu diametrul de 1 m și adîncimea de 1,80 m. În partea sa superioară, în pămîntul de umplură, s-au găsit fragmente ceramice, chirpic, cărbone și fragmente de vatră. De la adîncimea de 1,30 m și pînă la fundul gropii, numărul fragmentelor de vase a crescut, erau mult mai mari și au fost însoțite de fragmente masive provenite de la mai multe vetre portative, cu marginea înaltă, unele ornamentate cu proeminențe semiovale sau ascuțite. Două dintre fragmentele de vatră au și cite o gaură transversală (fig. 1). În această parte a gropii s-a găsit și cenușă foarte multă.

Ceramica, foarte numeroasă, provine de la circa nouăsprezece vase și se împarte după pastă și formă în următoarele categorii :

1. Fragmente din pastă poroasă, de culoare cărămiziu-deschisă, amestecată cu cioburi pisate, pietricele și calcar. Nouă vase din categoria aceasta, au formă cilindrică, buza dreaptă, cu fundul și pereții foarte groși (fig. 2). Două vase lucrate din aceeași pastă au pereții oblici, deschizîndu-se mult în afară. Ele se deosebesc de cele descrise mai sus prin faptul că sînt încinse cu briuri alveolare, paralele, pe tot corpul, în timp ce celelalte sînt ornamentate cu 1—2 briuri în partea superioară, întrerupte de butoni alveolați. În două cazuri briul alveolar lipsește și vasele sînt ornamentate cu apucători (fig. 3).

2. Categoria următoare include tot vase lucrate cu mina, din pastă mai fină, cărămiziu-gălbuie, lustruite cu slip. Ca formă notăm o strachină mică, cu buze ușor arcuite în interior, un castron de dimensiuni mari, cu pereții oblici și buza arcuită în interior, avînd două apucători pe corp (fig. 4). Ultima formă de vas din această categorie ceramică sînt două căni înalte, cu gîtul lung și buza arcuită în afară.

3. O altă categorie o formează vasele lucrate cu mina, din pastă cenușie sau neagră, foarte bine lustruită. Fragmentele, puține ca număr, provin de la un vâsūt tronconic (fig. 5) și un fragment de la un vas mai mare, cu tendința de a se lărgi spre pîntec, probabil o cană cu toartă.

Ceramica lucrată la roată se împarte în două grupe :

1. Vase din pastă relativ fină, cu puține impurități, arse prost, din care cauză, mai ales pe partea interioară a vaselor apar niște ridicături, care în spărtură sînt goale. În schimb se vede o mare grijă pentru luciul cu care au fost acoperite vasele la suprafață. Luciul s-a

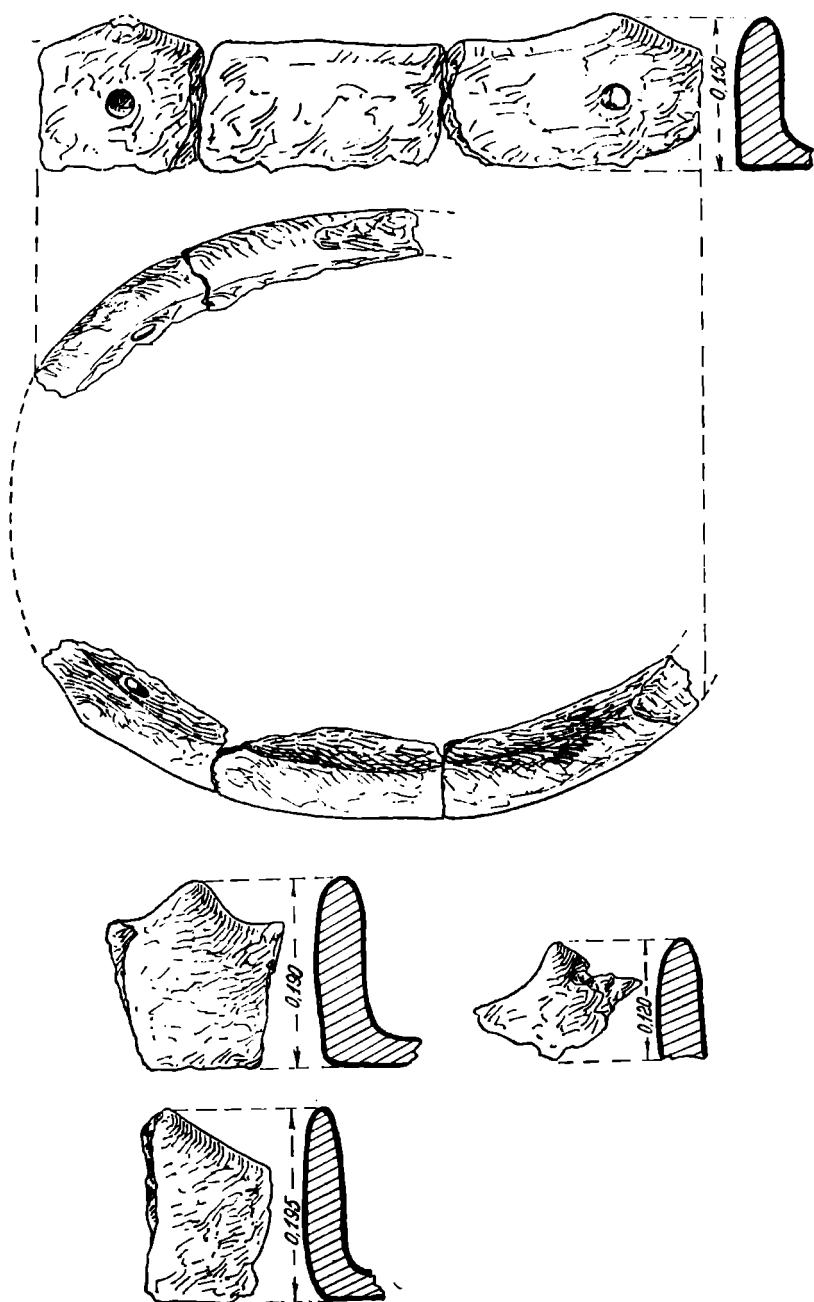

Fig. 1 — Fragmente de vatră portativă

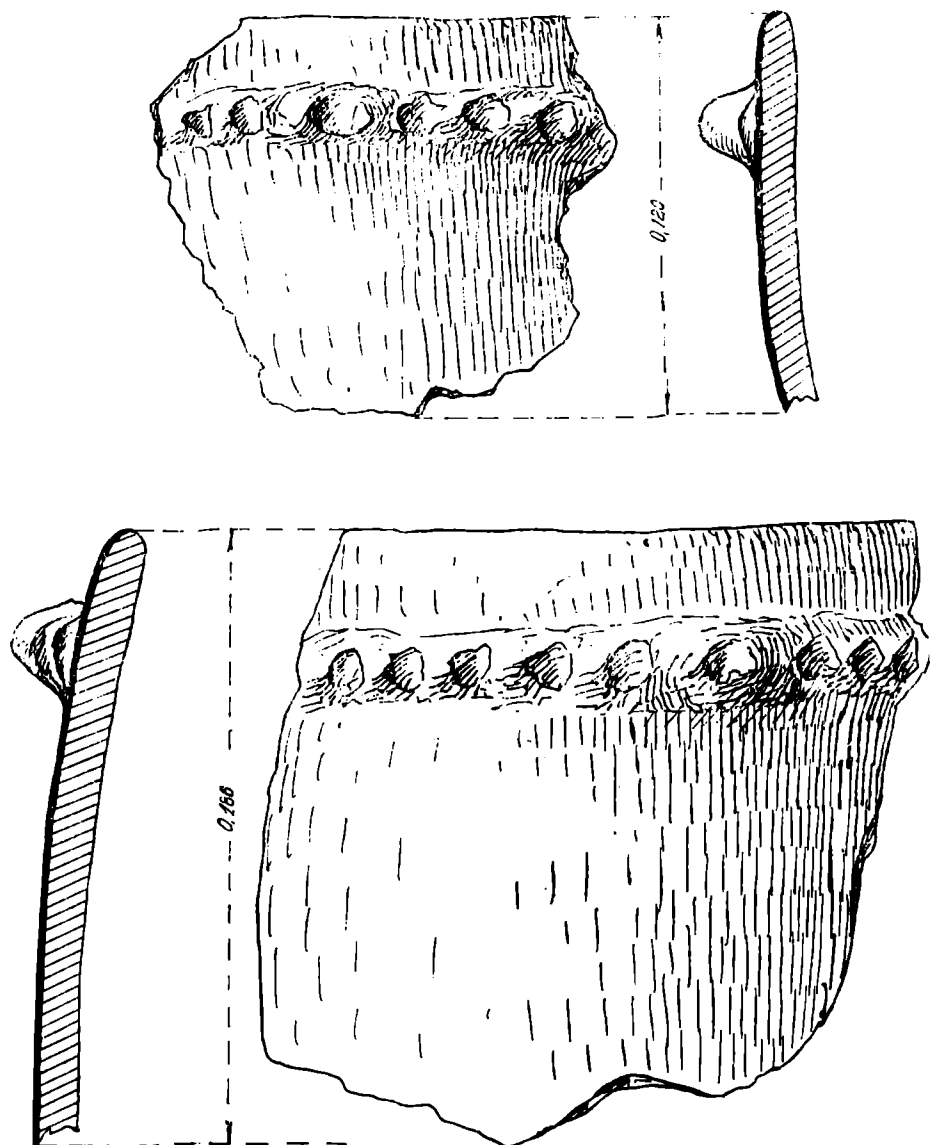

Fig. 2 — Fragmente de vase poroase, lucrate cu mina, ornamentate cu briuri alveolare

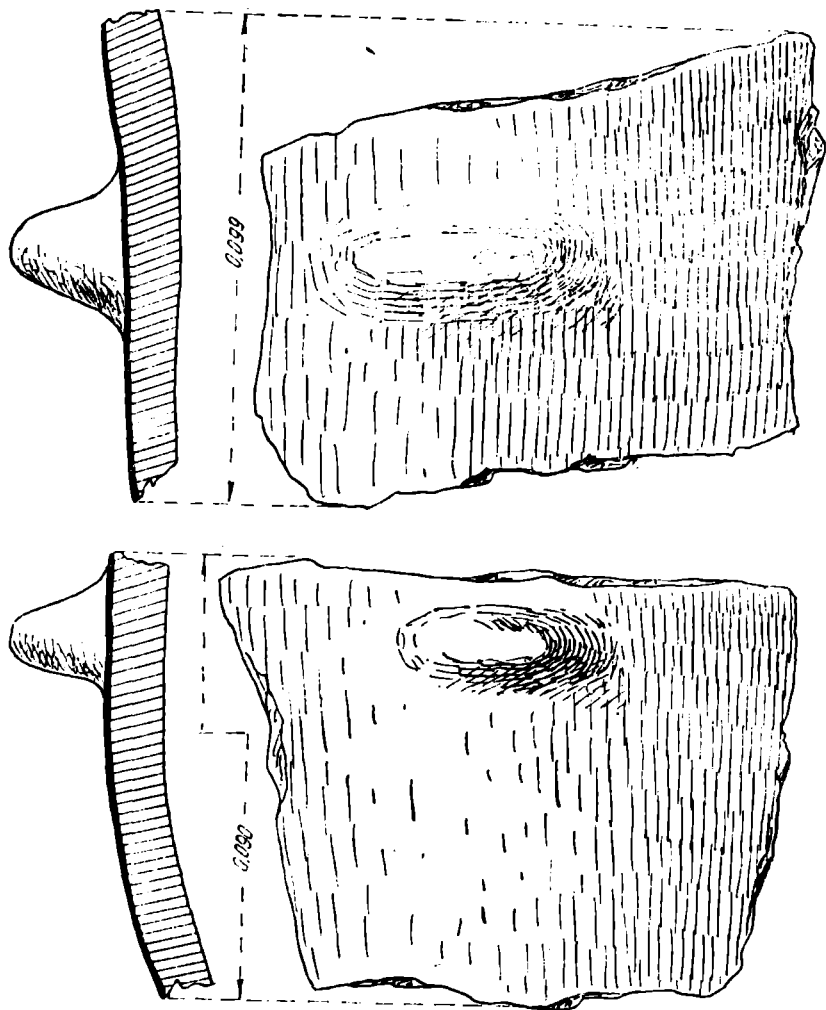

Fig. 3 — Fragmente de vase poroase, lucrate cu mina, ornamente. cu apucători

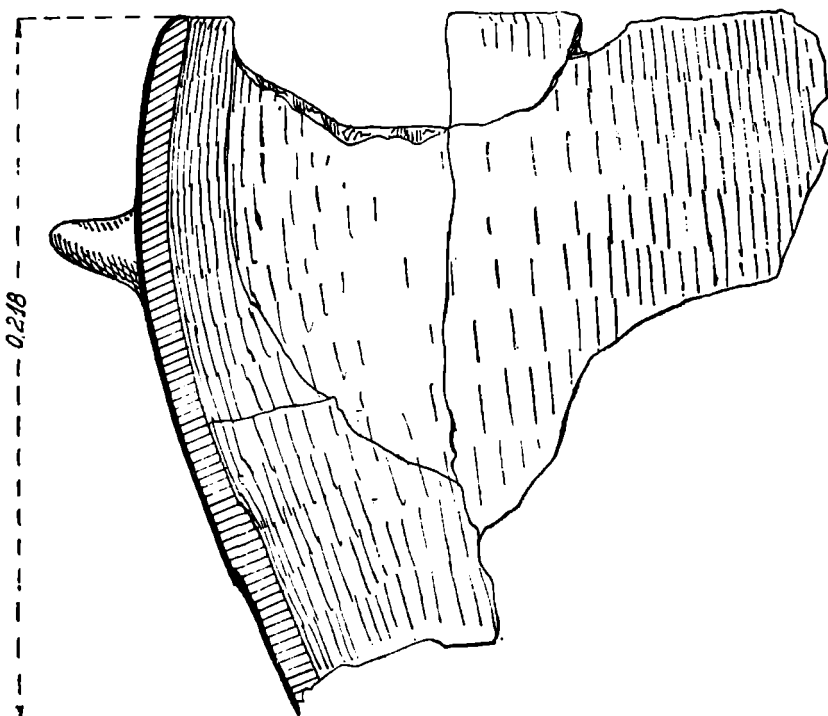

Fig. 4 — Fragmente de vase lucrate cu mina, din pastă cărămiziu-gălbuie, lustruită

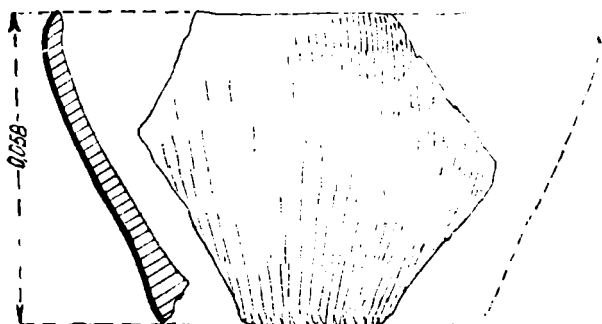

Fig. 5 — Căstronăș lucrat cu mina, pastă neagră lustruită

obținut prin acoperirea suprafeței cu o angobă cărămiziu-gălbuie. Ca formă se poate preciza o strachină de dimensiuni mijlocii, bitronconică (fig. 6). Celelalte fragmente fiind prea mici, nu putem preciza căror forme de vase aparțin.

2. Ultima categorie ceramică lucrată la roată este cea din pastă fină, cenușie sau neagră, cu un frumos luciu metalic. Fragmentele pro-

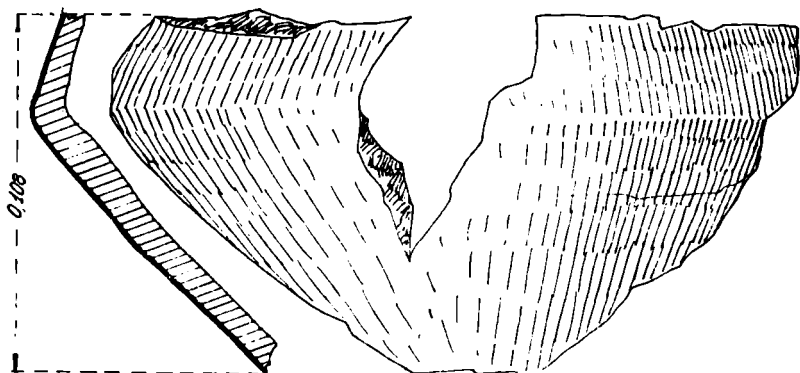

Fig. 6 — Strachină lucrată la roată, pastă cărămiziu-gălbuie

vin din partea superioară a unei căni mari cu gîtul înalt, strîmt, buza orizontală, ieșită în afară, prevăzută cu toartă; de la un fund inelar și de la o strachină de dimensiuni mijlocii cu buza reliefată și arcuită în interior (fig. 7).

Din inventarul gropii mai fac parte două unelte pentru ascuțit, una foarte frumos modelată din gresie (ruptă din vechime) alta naturală, precum și un fragment de rîșniță.

O primă problemă care se desprinde din analiza materialului arheologic, din groapa descrisă mai sus, este aceea a scopului creării sale. Lipsa oricăror urme de oase umane calcinate este o dovadă că nu poate fi vorba de o groapă de mormînt. În schimb, cantitatea apreciabilă de fragmente de vatră ca și numărul neobișnuit de mare de vetre de la care provin aceste fragmente, precum și faptul că ceramica a fost supusă unui foc puternic, din care cauză unele și-au modificat forma, iar pasta a căpătat un aspect de zgură, ne îndreptățește să ajungem la concluzia că aceasta a servit ca groapă de cult.

Astfel de gropi de cult, cu inventar asemănător cu cel de la Bălănești, sînt întîlnite și în alte stațiuni Latene. De pildă la Poiana, unde acestea sînt mai numeroase, au forma circulară și au fost umplute cu resturi de vetre, fragmente ceramice, vase întregi, cărbune, cenușă, chirpice².

Prin forma și inventarul său, groapa de la Bălănești se aseamănă cu cele de la Poiana. Radu Vulpe pune aceste gropi rituale în legătură cu cultul focului și al vetrei, foarte răspîndit în antichitate la geto-daci³.

² R. Vulpe, în S.C.I.V. I, 1950, Evoluția așezărilor omenești în Moldova de jos (raport sumar asupra șantierului arheologic Poiana-Tecuci, 1949, pag. 50).

³ R. Vulpe, op. cit.

Cantitatea mare de fragmente de vatră de la Bălănești (aproape doi saci) și numărul mare de vetre de la care provin acestea, este o dovadă în plus în acest sens.

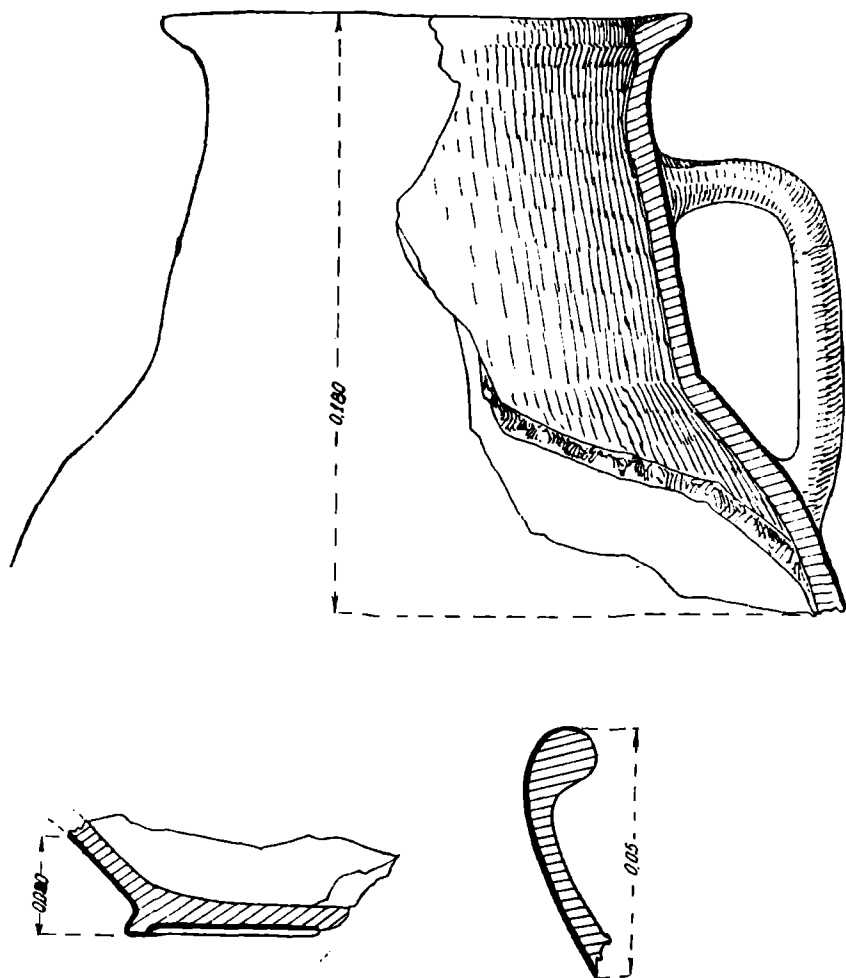

Fig. 7 — Vase lucrate la roată din pastă cenușie sau neagră

Cea mai importantă problemă pe care o ridică materialul arheologic descoperit în groapa de cult, este aceea a încadrării sale cronologice.

Unele cercetări arheologice din ultima vreme cum sînt cele de la Cernavoda⁴ și Alexandria⁵ pun noi probleme în legătură cu începutul

⁴ D. Berciu, Săpăturile getice de la Cernavoda, (1954) și unele aspecte ale începutului formării culturii Latène geto-dace la Dunărea de Jos, în Materiale, IV — 1957, pag. 281—317.

⁵ C. Preda, Săpăturile de la Alexandria, în Materiale VI — 1959, pag. 251—261.

formării culturii Latene, în regiunea Dunării de Jos. Pe baza acestor descoperiri s-a ajuns la concluzia că cultura Latene din regiunea Dunării de Jos are la baza formării sale un puternic substrat hallstattian târziu, integrit de influența factorului elenic, care însă nu se manifestă în mod direct ci prin intermediul tracilor sud-dunăreni.

Aceste descoperiri, dar mai ales cele de la Alexandria, ne-au permis, pe baza analogiilor ceramice, încadrarea descoperirii de la Bălănești în aria noului aspect cultural Alexandria, datat în sec. V î.e.n. Asocierea ceramicii de tradiție hallstattiană, lucrată cu mina cu ceramica lucrată cu roata a dat posibilitatea lui C. Preda a „surprinde mai bine ca oriunde primele aspecte ale culturii Latene în regiunea respectivă”⁶.

La Bălănești, în groapa de cult, s-au găsit toate categoriile ceramice de la Alexandria: ceramică lucrată cu mina, care în general are forme ce amintesc pe cele din prima epocă a fierului și ceramica lucrată la roată, care anunță deja trecerea la o nouă formă culturală. Vasele de la Bălănești își găsesc analogii ca formă și pastă în vasele așezării de la Alexandria⁷ precum și în unele vase de la Cernavoda⁸. De notat și faptul că la Alexandria, într-un bordei, s-a găsit și un fragment de vatră portativă cu marginea înaltă, de felul celor de la Bălănești.

Apropierea atât de mare între elementele Alexandria și cele Bălănești se explică prin faptul că aceste două așezări, situate în aceeași zonă spațială, la distanță de cca. 50 km în linie dreaptă, s-au dezvoltat în aceleași condiții obiective, economico-geografice.

Pe baza considerentelor expuse mai sus, se poate admite ipotetic că groapa de cult de la Bălănești este cel puțin în parte contemporană cu așezarea de la Alexandria, care, pe baza descoperirii a două fibule Glasinaț, se ridică probabil și la începutul sec. al VI-lea î.e.n. Lipsa, deocamdată, a acestor din urmă elemente de datare de la Bălănești, ne obligă să fixăm groapa respectivă în cea de a doua jumătate a sec. al V-lea î.e.n. și prima jumătate a sec. IV.

Lipsa oricărui element de pură factură elenică, este în măsură a îndreptăți concluzia la care ajunge C. Preda și anume că, ceramica cenusie, lucrată la roată, găsită în unele așezări autohtone de la noi și din Bulgaria, este de factură locală și nu reprezintă importuri grecești.

O dovadă în această privință ne-o oferă strachina bitronconică de la Bălănești, lucrată la roată dintr-o pastă relativ fină, arsă prost, care nu poate fi un atare import din două considerente: ea este departe de a fi asemănată ca tehnică de lucru cu produsele fine grecești, iar prin forma sa amintește pe cele din culturile târzii ale primei epoci a fierului (fig. 6). Arderea incompletă a vasului și pasta nu îndeajuns de fină și omogenă, au făcut ca pe pereții interiori ai vasului să apară niște ridicături destul de mari, goale în spărtură. Faptul acesta denotă o tehnică inferioară de lucru, în comparație cu tehnica vaselor grecești de import.

Descoperirile de la Alexandria au fost în măsură să modifice și datele privind proveniența și pătrunderea roții olarului în țara noastră, aceasta fiind documentată la Alexandria în sec. V î.e.n., deci înainte de

⁶ C. Preda, Un nou aspect al începuturilor epocii Latene în Dacia. (Descoperirile de la Alexandria), în S.C.I.V., I, — XI 1960, pag. 30.

⁷ Idem, fig. 1 și fig. 2.

⁸ D. Berciu, op. cit., fig. 12/2, fig. 13, fig. 5, fig. 8 (urna nr. 2 din M.I.).

venirea celtilor, cărora li se atribuie răspîndirea roții olarului în regiunile geto-dacice⁹.

Și această latură a problemei originii și începutului culturii Latène în zona Cîmpiei Române, a căpătat încă un răspuns pozitiv prin cercetările de la Bălănești, unde asocierea ceramicii lucrate cu mîna, de tradiție hallstattiană, cu cea lucrată cu roata dovedește pe de o parte caracterul autohton al culturii Latène, asupra căreia se exercită influența greco-tracică, precum și pătrunderea roții olarului în această zonă mult mai devreme decît se credea, adică în sec. V î.e.n. prin populația tracică din sudul Dunării și nu prin celti.

Prin descoperirea de la Bălănești se lărgește sfera și numărul descoperirilor din perioada de început a celei de a doua epoci a fierului, în zona cuprinsă între Carpați și Dunăre, iar așezarea de la Alexandria nu mai constituie un caz izolat.

UNE NOUVELLE DÉCOUVERTE DE „TYPE ALEXANDRIA” DANS L'ÉTABLISSEMENT DE BĂLĂNEȘTI

RÉSUMÉ

Dans l'établissement géto-dacique de Bălănești on a découvert une fosse de culte présentant un riche et intéressant matériel archéologique datant de la seconde moitié du Ve siècle et de la première moitié du IVe siècle avant n.e.

La céramique peut être séparée en deux grandes catégories : céramique façonnée à la main, de tradition hallstattienne et céramique modelée au tour, dans une pâte impure et selon une technique grossière. D'après la composition de la pâte et son exécution la céramique travaillée au tour ne peut être considérée comme provenant d'importation.

Cette découverte élargit le cadre des établissements La Tène, de la période de début de cette époque, pour la zone délimitée entre les Carpates et le Danube.

L'association de la céramique de tradition hallstattienne modelée à la main avec celle travaillée au tour atteste le caractère autochtone de la civilisation du La Tène. Elle prouve encore une fois que la pénétration du tour du potier dans la Plaine Roumaine s'est produit au Ve siècle avant n.e., par l'entremise de la population thracique du sud du Danube.

⁹ C. Preda, Op. cit., pag. 33—35.